PAWILON
POLSKI
W WENECJI

W ślad za słońcem, zza wschodzącym zza bloków księżycem

Igor Łysiuk, Kacper Borek, Natalia Serafin, Natalia Stasiak,
Dominik Krzysztofik, Szymon Nowak

Fragment dokumentacji złożonej do konkursu
na kuratorski projekt wystawy w Pawilonie Polskim
na 19 Międzynarodowej Wystawie Architektury
w Wenecji w 2025 r.

W ślad za słońcem, za wschodzącym zza bloków księżycem.

Tytuł projektu wystawy jest cytatem zaczerpniętym z artykułu Magdaleny Zych „*Kilka arów, cały świat. O poznawaniu ogródków działkowych.*" wydanym w ramach publikacji „Dzieło-działka" Muzeum Etnograficznego w Krakowie.

Struktura przestrzenna niemal każdego polskiego miasta skrywa w sobie zagadkowe obszary o gęstej siatce wąskich ścieżek. Oglądane z góry, tworzą one kontrastujące z zurbanizowanym krajobrazem bujne oazy zieleni, wcinające się zwinnie pomiędzy kwartały zwartej zabudowy. Skrupulatnie podzielone na ortogonalne parcele, otoczone niskimi ogrodzeniami, stanowią ramy dla organicznych, drobnych zabudowań. Pomiędzy nimi, wśród kwiatowych klombów i owocowych drzew unosi się zapach rozpalonego grilla wzbogacony akompaniamentem rytmicznie poruszających się grabi oraz szumem wody z napełnianej konewki. W tych przestrzeniach, w sposób dosłowny widać, że architektura tworzy dużo więcej niż tylko fizyczne formy. W bezustannym sprzężeniu zwrotnym oddziałują tu na siebie relacje przestrzenne, społeczne i ekosystemowe. Zintegrowanie ich w jeden, spójny mechanizm to efekt długotrwałego działania ***wspólnej inteligencji***. Współczesny świat i jego liczne współzależności wykraczają bowiem daleko poza możliwości jednostki. Współpraca człowieka i natury rozszerza się tutaj do roli wspólnego umysłu, który gromadzi wiedzę zdobywaną w czasie. Te zielone plamy, opisane na mapach jako Rodzinne Ogrody Działkowe są jednym z najbardziej klarownych miejsc jego skutecznego praktykowania i kultywowania.

Wg. danych „*Programu Ochrony Środowiska dla m.st. Warszawy na lata 2017-2020 z perspektywą do 2023 r.*" opublikowanego przez Urząd Miasta Warszawy, łączna powierzchnia parków na terenie Warszawy wynosi 930,2 ha., przy czym łączna powierzchnia wszytskich Ogrodów Działowych na terenie miasta to ok. 1200 ha.

Rodzinne Ogrody Działkowe (ROD), tak charakterystyczne dla przestrzenno-kulturowego krajobrazu miast Polski, są doskonałym ***przykładem działania inteligencji zbiorowej w architekturze i systemach urbanistycznych***. Te oddolnie tworzone przestrzenie stanowią nie w pełni uświadomiony, ale bezsprzecznie istniejący i szeroko upowszechniony ***fenomen wielopoziomowej współpracy człowieka z naturą na gruncie silnie zurbanizowanego środowiska***. Oprócz pełnienia szeregu funkcji socjalnych, takich jak zapewnienie przestrzeni rekreacji i wypoczynku, wspieranie integracji społecznej, niwelowanie szkodliwości pracy i życia w mieście, Ogródki Działkowe przyczyniają się także, w sposób nieintencjonalny, do wspomagania rezyliencji terenów zurbanizowanych. Będąc nieoczywistą odnogą systemu przyrodniczego, zajmującą w przypadku Warszawy więcej powierzchni niż wszystkie miejskie parki, tereny te stanowią doskonałą broń w walce ze skutkami ocieplającego się klimatu. Redukują wyspy ciepła i zanieczyszczenie powietrza, chronią przed hałasem oraz zwiększają retencję wodną, a nawet mogą budować bezpieczeństwo żywnościowe mieszkańców. Ponadto jak żadne inne struktury, z łatwością rozwijają się w miejscach trudnodostępnych, takich jak obrzeża linii kolejowych czy też otoczenia dawnych fortów. Działając również jako mikro-ekosystemy oparte w dużej mierze na poza antropogenicznych procesach, chronią bioróżnorodność wpierając homeostazę miejskiego biomu. Wyłaniającym się z tych właściwosci wyjątkowym atutem Ogrodów Działkowych, jest ich zaskakująca zdolność do korzystnego oddziaływania na przestrzeń jednocześnie w małych i dużych skalach.

Informacje na temat korzyści funkcjonowania Ogrodów Działkowych zaczerpnięte zostały z publikacji „*Ogród za oknem. Przyszłość ogrodów działkowych w miastach. Garden behind the window. Future of allotment gardens in cities.*" B. Gawryszewska. 2015.

Ukazująca się w ten sposób ***kolektywna inteligencja ludzkich i nieludzkich mieszkańców miast, rozumiana jako kumulatywna wiedza gromadzona w czasie poprzez praktyki społeczne i ekologiczne***, stanowi kanwę do przedstawienia ***fenomenu polskich Ogródków Działkowych jako unikatowego rozwiązania przestrzennego mogącego sprostać kluczowym wyzwaniom naszych czasów***. Opowieść o organicznej strukturze formowanej bez udziału architektów, kształtującej się pod ścisłym wpływem natury z mnogością drobnych, zrównoważonych środowiskowo rozwiązań, staje się w naszym przedstawieniu wartościowym przykładem innowacyjności w komponowaniu antropogenicznego krajobrazu. Tym samym, projekt stawia za cel zbadanie i ukazanie złożoności funkcji, jakie pełnią te obszary w środowisku zurbanizowanym w polach ekosystemowych, planistycznych, społecznych i estetycznych, a następnie zobrazowanie w ramach wystawy mnogości korzyści z nich płynących. Za szczególnie istotny aspekt tego tematu uważamy fakt funkcjonowania ROD jako ruchu społecznego propagującego rozwój ekofilozofii i wspieranie biofilii, opartej częstokroć na zasadach ekonomii cyrkularnej. Mając na uwadzę, że pierwotnie praktyki te wynikały z warunków socjo-ekonomicznych działkowców, a ich powszechność utrzymała się w czasie, widzimy także szeroki potencjał do przedstawienia, a także zachęcania do dalszego podtrzymywania i propagowania ich jako oddolnych, skutecznych oraz kreatywnych praktyk prośrodowiskowych w środowisku zurbanizowanym.

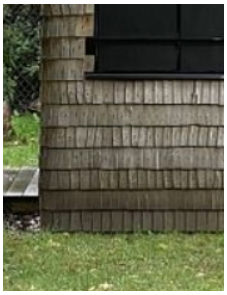

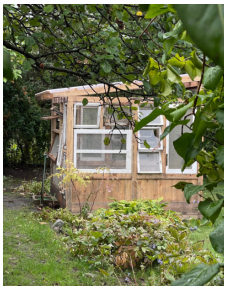

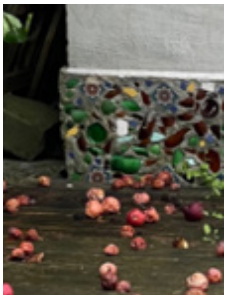

Fotografie własne, wykonane podczas studiów terenowych na Rodzinnych Ogródkach Działkowych „Park Dolny" w Warszawie.

Mając na uwadzę zaprezentowanie opisywanego zagadnienia jako specyficznego dla polskich miast rozwiązania przestrzennego, część wizualna wystawy będzie się opierać o dwa kluczowe w naszym rozumieniu aspekty istnienia ROD.

Po pierwsze, wystawa ma na celu zgłębienie fenomenu Ogrodów Działkowych jako przestrzeni oferujących ulgę, wolność i odpoczynek w gęstej, miejskiej zabudowie. Zaprojektowana jako ***doświadczenie zmysłowe*** wystawa w Pawilonie Polskim, ma w tym ujęciu pełnić rolę ***zmysłowego azylu wśród wysokiego natężenia informacji*** Międzynarodowej Wystawy Architektury w Wenecji, tworząc analogię między przestymulowanym miastem a uspokajającą, idylliczną naturą ogrodów. Wykreowany w tym celu ***unikalny krajobraz zmysłowy***, pozwoli przenieść się zwiedzającym w realia polskich ROD, będąc jednocześnie subtelnym elementem architektonicznego tła pawilonu. Jego centralna przestrzeń ma w założeniu zaprosić zwiedzających do doświadczenia gry zintensyfikowanego światła, dźwięków i naturalnych zapachów, zaczerpniętych wprost z terenów Ogródków Działkowych. W tym celu wykorzystane zostanie, nawiązujące do przeddomowych ławek, duże, wygodne siedzisko oraz zabiegi intensyfikujące wpadające przez świetlik promienie słoneczne, jak również delikatne bodźce zapachowe charakterystycznye dla krajobrazu działkowego takie jak wilgotna gleba, owocowe drzewa czy skoszona trawa.

Po drugie, otaczając środkową część, po bokach pawilonu, znajdą się dwie instalacje przestrzenne, prezentujące w sposób przetworzony, ***kreatywność twórczą architektury kształtowanej przez wspólną inteligencję*** - bez udziału architektów. Oba te „domki" mają stać się ***żywymi przykładami*** tego, jak działkowcy ***w sposób niekonwencjonalny adaptują zastane przestrzenie do swoich potrzeb oraz jak ucząc się właściwości świata materiałów i natury potrafią nowatorsko wykorzystywać niepotrzebne już przedmioty, nadajac im nowe przeznaczenia***. Napotkanymi podczas studiów terenowych przykładami takich zabiegów są chociażby tworzone ze starych okien szklarnie, zbiorniki na wodę opadową wykonane ze starych wanien, ogrodzenia i furtki będące kolażem przedmiotów użytkowych czy też wykorzystanie różnego rodzaju porzuconych matieriałów wodoodpornych jako izolacje budynków. W celu zwiększenia immersji zwiedzających oraz szczegółowego przedstawienia kontekstów funkcjonowania Ogrodów Działkowych, również wnętrza owych „domków" dostępne będą dla zwiedzających. W ich środku znajdą się słowne oraz graficzne opisy przedstawionych, unikalnych praktyk działkowców oraz materiały opisujące zasady za nimi stojące. Same instalacje „domków" mają się składać z jednolitej kolorystycznie bryły, do której dobudowywane będą fragmenty inteligentnych rozwiązań przestrzennych, wykonane na wzór napotkanych podczas badań z elementów pochodzących z odzysku. Całość wystawy uzupełniona zostanie o fizycznie wydany katalog ukazujący w sposób słowny i graficzny wybrane konteksty funkcjonowania Ogródków Działkowych w skali urbanistycznej, obrazując tym samym w jaki sposób prezentowane w instalacjach oddolne praktyki wpływają na funkcjonowanie systemów przestrzennych, społecznych i ekologicznych w skali urbanistycznej. W naszym założeniu, katalog opracowany w języku angielskim będzie dostępny dla zwiedzających w centralnej przestrzeni „zmysłowego azylu" Pawilonu, tworząc uzupełnienie informacji oraz łącznik pomiędzy mikro i makro-skalą.

Zgodnie z założeniami projektu, odwiedzający Polski Pawilon opuszczają wystawę z głębszym ***zrozumieniem siły oddziaływania i znaczenia zbiorowej inteligencji w kształtowaniu zrównoważonego środowiska antropogenicznego*** oraz przekonają się doświadczalnie o ***istnieniu w krajobrazie miejskim peryferyjnych przestrzeni, gdzie ów zbiorowy umysł człowieka i natury niesutannie się materializuje***. Poprzez wystawę zobrazowana zostanie także, leżąca głęboko w naturze Ogrodów Działkowych elastyczność, która w naszym rozumieniu jest kluczowym elementem trwania rezylientnych systemów przestrzennych. W końcu, zaprezentowany krajobraz zmysłowy ROD pozwoli skutecznie, lecz subtelnie przypomnieć odbiorcom wystawy o korzyściach płynących z obcowania z naturą – tak jak miejscy działkowcy odnajdują wytchnienie od zgiełku metropolii w spokoju społecznego ogrodu.

As the sun follows, as the moon rises from behind the blocks.

The title of the exhibition project is a quote taken from Magdalena Zych's article „*Kilka arów, cały świat. O poznawaniu ogródków działkowych.*" published as part of the publication „Dzieło-działka" of the Ethnographic Museum in Cracow.

The spatial structure of almost every Polish city conceals enigmatic areas with a dense network of narrow paths. Viewed from above, they form lush oases of greenery contrasting with the urbanized landscape as they cut nimbly between quarters of close-knit buildings. Meticulously divided into orthogonal plots, surrounded by low fences, they frame organic, low-key buildings. In between, among the flower beds and fruit trees, the smell of a scorching barbecue floats, enriched by the accompaniment of rhythmically moved rakes and the sound of water from a bucket being filled. In these spaces, it is literally clear that architecture creates much more than just physical forms. Spatial, social and ecosystem relationships interact here in a relentless feedback loop. Their integration into a single, coherent mechanism is the result of a long-lasting collective intelligence. The contemporary world and its many interdependencies are, in fact, far beyond the capacity of the individual. Here, the cooperation between man and nature expands to the role of a shared mind that accumulates knowledge gained over time. These green spots, described on maps as Family Allotment Gardens, are one of the clearest places for its efficient practice and cultivation to occur.

According to the document „*Program Ochrony Środowiska dla m.st. Warszawy na lata 2017-2020 z perspektywą do 2023 r.*" published by the Warsaw City Hall, the total area of parks in Warsaw is 930.2 hectares, with the total area of all allotment gardens in the city being about 1,200 hectares.

The ***Family Allotment Gardens*** (RODs), so characteristic for the spatial and cultural landscape of Poland's cities, are an excellent ***example of the action of collective intelligence in architecture and urban planning systems***. These bottom-up created spaces represent a not fully acknowledged, but undeniably existing and widely popularized ***phenomenon of multi-level cooperation between man and nature on the ground of a highly urbanized environment***. In addition to performing a number of social functions, such as providing space for recreation and leisure, fostering social integration, leveling the harmfulness of work and urban life, allotment gardens also contribute, in a non-intentional way, to supporting the resilience of urban areas. Being a non-obvious branch of the natural system, occupying, in the case of Warsaw, more area than all urban parks, these zones are an excellent weapon against the effects of a warming climate. They reduce heat islands and air pollution, protect against noise and increase water retention, and can even build food security for their residents. Moreover, like no other structures, they easily thrive in hard-to-reach places, such those along the railroads or surroundings of former forts. While also acting as micro-ecosystems based largely on non-anthropogenic processes, they protect biodiversity by supporting the homeostasis of the urban biome. Emerging from these properties, the unique asset of Allotment Gardens, is their surprising ability to positively influence space simultaneously at small and large scales.

Information on the benefits of allotment gardens was taken from the publication „*Ogród za oknem. Przyszłość ogrodów działkowych w miastach. Garden behind the window. Future of allotment gardens in cities.*" B. Gawryszewska, 2015.

The collective intelligence of human and non-human urban residents, thus revealed, ***understood as cumulative knowledge gathered over time through social and ecological practices***, provides the canvass for presenting ***the phenomenon of Polish Allotment Gardens as a unique spatial solution capable of meeting the critical challenges of our time***. The story of an organic structure formed without the contribution of architects, shaped under the close influence of nature with a multitude of small-scale, environmentally sustainable solutions becomes in our presentation a valuable example of innovation in the composition of anthropogenic landscape. Thus, the project aims to explore and display the complexity of the functions these areas serve in the urbanized environment at the ecosystemic, planning, social and aesthetic domains, and then illustrate within the exhibition the multitude of their benefits. We consider the fact that RODs function as a social movement promoting the development of ecophilosophy and the fostering of biophilia, often based on the principles of circular economics, to be a particularly important aspect of this topic. With the understanding that these practices originally arose from the socio-economic conditions of allotment holders, yet their prevalence has persisted over time, we also see broad potential to present, as well as encourage further upholding and promoting them as bottom-up, effective and creative pro-environmental practices in an urban environment.

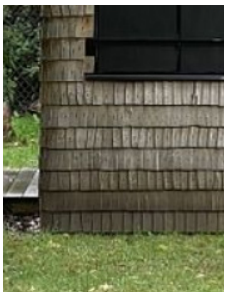

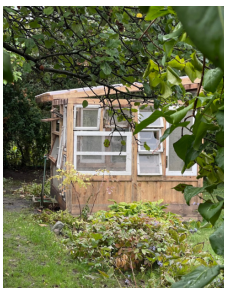

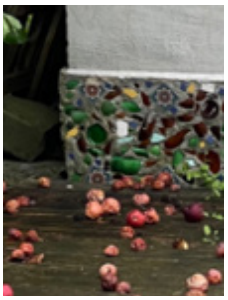

The photographs of the author's own, taken during site studies at the Family Allotment Gardens "Park Dolny" in Warsaw.

Aiming to present the described issue as a spatial solution specific to Polish cities, the visual part of the exhibition is to be based on two key aspects of the existence of RODs, which we consider to be crucial.

Firstly, the exhibition is intended to explore the phenomenon of allotment gardens as spaces offering relief, freedom and relaxation in dense urban development. Designed as ***a sensory experience***, the exhibition in the Polish Pavilion is meant to act as ***a sensory retreat among the high intensity of information*** at the International Architecture Exhibition in Venice, creating an analogy between the overstimulated city and the calming, idyllic nature of the gardens. ***The unique sensory landscape*** created for this purpose will allow visitors to be transported to the reality of Polish RODs, while being a subtle element of the architectural background of the pavilion. Its central space is intended to invite visitors to experience a play of intensified light, sounds and natural fragrances, brought directly from the allotment gardens. To achieve this, a large, comfortable seat, reminiscent of the street's pre-home benches, will be used, along with interventions to intensify the sunlight streaming in through the skylight, and to provide subtle aromatic sensations that are characteristic to the allotment landscape, such as moist soil, fruit trees and mowed grass.

Secondly, surrounding the central part, on the sides of the pavilion, there shall be two spatial installations, presenting in a processed way, ***the creative ingenuity of architecture shaped by collective intelligence*** - without the participation of architects. Both of these "houses" are to become ***vivid examples*** of how allotment holders ***unconventionally adapt existing spaces to their needs, and how, by learning the properties of the world of materials and nature, they are able to innovatively use no longer needed objects, giving them new usages***. Examples encountered during the site study include greenhouses created from old windows, rainwater tanks made from old bathtubs, fences and gates that are a collage of household appliances, or the use of various types of dumped waterproof matierials as building insulation. In order to increase visitor immersion and provide a detailed understanding of the contexts in which the Allotment Gardens operate, the interiors of these "houses" will also be open to the public. Their interior would include written and illustrative descriptions of the presented unique practices of the allotment holders, as well as content describing the principles behind them. The installations of the "houses" themselves are to consist of a uniformly colored block, to which will be added fragments of intelligent spatial solutions made according to the examples encountered during the research from recycled elements. The entire exhibition will be enriched by a physically published catalog showing in a textual and graphic way selected contexts of the functioning of the Allotment Gardens on an urban scale, thus illustrating how the bottom-up practices presented in the installations affect the functioning of spatial, social and ecological systems on an urban scale. As we envision it, the catalog, developed in English, will be available to visitors in the central space of the Pavilion's "sensory asylum," creating a supplement of information and a link between the micro and macro scales.

According to the project's assumptions, visitors to of the Polish Pavilion will be leaving the exhibition with a deeper ***understanding of the impact and importance of collective intelligence in shaping a sustainable anthropogenic environment***, and will become empirically convinced of ***the existence of peripheral spaces in the urban landscape, where that collective mind of man and nature materializes unfailingly***. Through the exhibition, the flexibility that lies deep in the nature of allotment gardens, which we understand to be a key element in the persistence of residual spatial systems, will also be illustrated. Finally, the ROD sensory landscape on display will effectively but subtly remind the exhibition's viewers of the benefits of communing with nature - just as urban allotment gardeners find respite from the hustle and bustle of the metropolis in the tranquility of a community garden.